

СУДБИНА КАО МУЗИКА

Крај двадесетог века је, између осталог, обележило и ламентирање над тужном судбином књиге, јер су многи веровали, а можда и прижељкивали да се целокупна писана заоставштина човечанства са папира пресели у меморију рачунара. Исто тако, плима вере у фамозни „крај историје“ донела је са собом и осеку поверења не само у одштампану, већ и у изговорену, па снимљену реч. Све брже смењивавање све краћих кадрова на све мањим и мањим екранима постао је уобичајени начин људске комуникације. Па ипак, књиге се и даље штампају, а онда и читају, а развој дигиталних технологија је, између осталог, омогућио нови живот радија. Они мали распричани људи који су, у време наших мајки, очева, бака и дека живели у великој кутији Космаја сада стају у мајушни мобилни телефон! И нема више окупљања око радио-пријемника, већ свима из ушију вире жичице слушалица, а уместо радија Слободне Југославије или Радија Луксембург људи, захваљујући интернету, могу да слушају програм било које дигитализоване радио-станице у свету. А ту је и нешто што се зове *подкаст* – могућност да свако на свом уређају сними сопствени радијски програм.

И таман када човек помисли како се у првим деценијама 21. века заиста променило толико тога, стави слушалице у уши, прошврља по радијским програмима или подкастима и шта *нађе*?! Музику, разговоре о одређеним темама и... радио-драме!

Људи, дакле, и даље желе да *слушају слике*, јер се сва лепота и сложеност света радио-драме крије у једноставном уметничком изазову да се цео космос (ре)креира уз искључиву употребу звука! А када кажемо звук, пре свега мислимо на реч, потом на музику, али и на тишину. Од ова три елемента се састоји свака радио-драма. То је уметничко дело које *слушамо*, али оно што *чујемо* ми одмах и видимо. Тако се испоставља како је радио-драма, заправо, необични и блиски рођак филма који, истинна, не гледате у мраку биоскопа, већ *иокрејине слике* развијате и гледате у својој глави.

Током своје богате историје, Драмски програм Радио Београда је у континуитету неговао и жанр биографске радио-драме. Тако је у оквиру вишедеценијског циклуса „Звездани часови човечанства“ снимљено на десетине драгоцених радио-драма посвећених животу и делу многих домаћих и светских уметника и научника. На реализацији ових програма увек су, под будним оком одличних уредника и уз техничку подршку сјајних сниматеља звука, сарађивали најбољи домаћи писци, редитељи и глумци.

Радио-драме Зоре Бокшан Танурџић, посвећене животним судбинама великих светских композитора сврставају се у сам врх ове продукције. Настале пре више од пола века, данас се поново објављују у једној књизи и представљају праву читалачку посланицу. Од прве до последње реплике ових пет *радијских филмских њрича* посвећених најчувенијим светским композиторима, пред очима читалаца одвијају се дубоке, трагичне драме музичких генија чије судбине спаја велики таленат који их је учинио бесмртним и страшна жртва са

којом су се листом суочили током својих тешких и често кратких живота.

Писане на основу поузданих биографских књига посвећених углавном трагичним судбинама великана класичне музике, радио-драме Зоре Бокшан Танурџић представљају успеле уметничке драматизације најважнијих тренутака из живота Чајковског, Берлиоза, Пучинија, Менделсона и Мусоргског, али и вредно образовно градиво.

Коначно, повратак овим вредним драмским текстовима јесте и позив за слушање ремек-дела великих композитора.

Вуле Журић

Седамдесетих година прошлог века Радио Београд је емитовао серију емисија „Звездани часови човечанства“, радио-драмске филмове из живота великих научника и уметника.

У оквиру ове серије емитовано је пет радио-драмских филмова, драматизација Зоре Бокшан Танурџић.

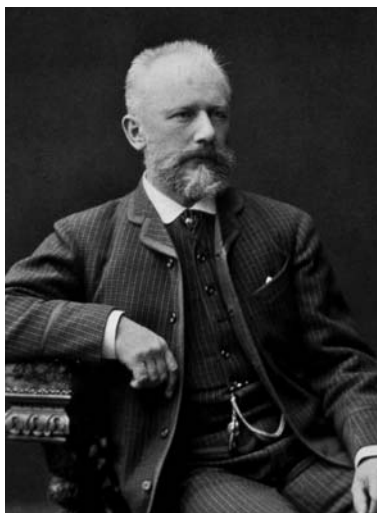
Уредник серије: Владимир Буњац
Драматург: Данило Николић

ПЕТАР ИЉИЧ ЧАЈКОВСКИ

Живот и дело

ПЕТАР ИЉИЧ ЧАЈКОВСКИ

Радио-филм

Драмске минијатуре из живота композитора

Драматизација: Зора Бокшан Танурџић

Литература:

Клаус Ман

Чајковски, Пајтејична симфонија

Превод: Маријана Зандер, Јосип Зидар

Издавач: Рад, Београд 1957

ЛИЦА

Чајковски

Надежда фон Мек, мецена

Модест, брат

Рубинштајн, професор

Антонина, студенткиња

Аљоша, слуга

I девојка

II девојка

Шеф сале

Боб, нећак

Келнер

Слуга Алексеј

Цар

Царев ађутант, први гост, други гост, трећи гост, госпођа,
продавачица љубичица, лекар, Милочка, ћерка Надежде
фон Мек

(ЖАГОР ПЕТРОГРАДСКЕ КАФАНЕ, ОРКЕСТАР СВИРА, 1893.)

госпођа: О, маестро Чајковски, допустите да вам честитам на успеху.

ЧАЈКОВСКИ: На каквом успеху?

госпођа: Но, но, знате, Петре Иљичу, на новој симфонији. Слушала сам синоћ „Патетичну симфонију“; врло је ефектна, помало тужна, помало бучна, али врло ефектна!

ЧАЈКОВСКИ: Заиста? Можда је помало од свега што сте казали, али знам да у својим композицијама ближе истини никад више нећу доћи. (ОРКЕСТАР ПОЧИЊЕ ДА СВИРА НЕКИ ВАЛЦЕР ЧАЈКОВСКОГ) У њој сам ја сâм, цео мој живот! Шта је то? Шта то оркестар свира и како то свира?

ГОСПОЂА: То је ваша музика, маестро.

ЧАЈКОВСКИ: Будите љубазни и реците им да престану.

ГОСПОЂА: Али кафански оркестар свира то у вашу част.

ЧАЈКОВСКИ: Нека престану!

ГОСПОЂА (У КРАЈЊОЈ НЕПРИЛИЦИ): Смирите се, драги Петре Иљичу.

ЧАЈКОВСКИ (ЗАГРМЕ): Нека престану! (ОРКЕСТАР ПРЕКИДА СА СВИРАЊЕМ, АЛИ ПОНЕКИ ИНСТРУМЕНТ ЗАОСТАЈЕ ДА БИ ПРЕКИНУО НА ПОЛА ТАКТА)

ШЕФ САЛЕ: Опростите, опростите, маестро! Музиканти су имали најбоље намере. Ви сте свакако мало нервозни, сигурно уморни. (ОРКЕСТАР ПОЧИЊЕ НОВУ МУЗИКУ ЗАГЛУШУЈУЋЕ ТРЕШТАВУ) Смем ли да замолим за бунду? Ваш господин брат Модест и нећак Владимир већ су се сместили, нашао сам вам прекрасан сто.

Диван, диван сто, кажем вам, отпратићу вас ако дозволите. Знате, срећан сам што Вас у свом локалу могу опет да поздравим.

ЧАЈКОВСКИ: Да, да... хвала вам, хвала.

ШЕФ САЛЕ: Чујем да сте дуго били на путу? Скоро читава Европа и на крају Америка. Како су вас само примили у Америци, боље него у Русији, код куће? (КОШМАР, ОВАЦИЈЕ, КЛИЦАЊЕ, АПЛАУЗИ И КАФАНСКА МУЗИКА, МЕШАЈУ СЕ)

ЧАЈКОВСКИ: Будите љубазни и покажите ми сто.

ШЕФ САЛЕ: О, да, да... изволите на ову страну. У Америци сте остали само месец дана, то је мало за Њујорк, Филадельфију, Балтимор. (КОШМАР СЕ ПОЈАЧАВА) Ја сам пратио ваше кретање, маестро! А, ево вашег стола.

ЧАЈКОВСКИ: Молим вас, учините ми услугу и донесите ми чашу воде! (ЕФЕКАТ СЕ НАГЛО ПРЕКИДА)

ШЕФ САЛЕ: Маестро свакако мисли чашу минералне воде? Маестро зна да овде у Петрограду влада мала епидемија колере. Било би веома опасно пити обичну воду.

ЧАЈКОВСКИ: Рекао сам воде, а то значи обичне. (МУЗИКА И ЖАГОР СЕ ПОНОВО ЧУЈУ)

ШЕФ САЛЕ: Молим... како маестро жели.

МОДЕСТ: Петре, где си тако дуго, драги мој, Владимир и ја смо већ нестрпљиви.

ЧАЈКОВСКИ: Наручио сам успут чашу воде, страшно сам жедан. А, ево је, већ стиже.

ШЕФ САЛЕ: Изволите, маестро.

ЧАЈКОВСКИ: Хвала вам на брзој услузи. (ПОПИЈЕ)

ПРОДАВАЧИЦА ЉУБИЧИЦА: Љубичице, имам свеже љубичице, господине.

ЧАЈКОВСКИ: Љубичице? Како су лепе! Нећете се љути-ти ако вам откупим све?

ПРОДАВАЧИЦА: О, не, господине, само изволите! О, тако много новца? Да се нисте збунили, господине?

ЧАЈКОВСКИ: Не, све је ваше. Идите сада кући и одмарајте се.

ПРОДАВАЧИЦА: Хвала вам, племенити господине, и бог вас поживио!

ЧАЈКОВСКИ: За тебе су, Владимире, узми их. Увек сам љубичице везивао за младост, лепоту и животне радости. Хоћу да будеш снажан и срећан човек, мили мој сестрићу! Мораш пазити на своје здравље, ноћас сам те опет чуо да кашљеш!

БОБ (СМЕЈЕ СЕ И ХОЋЕ ДА ГА РАЗОНОДИ): Не брини за мене, ујаче! Ти си најбољи ујак на свету! Али зашто не поручимо већ нешто за пиће? Келнер!

ЧАЈКОВСКИ: Не, немој још, ја не бих пио ништа.

МОДЕСТ: Пеђа, шта је то с тобом? Ниси баш добро расположен?

ЧАЈКОВСКИ: Мало сам уморан... не љутите се, морам да одем.

БОБ: Идемо онда сви.

МОДЕСТ: Хајдемо!

ЧАЈКОВСКИ: А, не, не, молим вас да останете. Мени за љубав. Не желим да вам покварим вече. Довиђења, мили моји, лепо се забављајте! (ОРКЕСТАР ЗАТРЕШТИ ЈАЧЕ)

БОБ: Шта је то са ујаком? Прилично ме забрињава.

МОДЕСТ: Не чуди се, Бобе, то је нормално после синоћњег концерта. „Патетична симфонија“ није примљена како је он очекивао.

БОБ: Да, али више због извођења него због саме музике. Све време сам се нервирао гледајући како се ујак мучи диригујући тим оркестром који је дремуцао. Дошло ми је да скочим и ишамарам сваког појединачно!

МОДЕСТ: Ја сам лепо саветовао Петру да не диригује ту симфонију. Са својом попустљивошћу и благошћу знао сам да неће много постићи са тим оркестром, али он у последње време просто срља у неке немогуће аранжмане! Зашто непрестано путује, премда зна колико га стају ти стални излети у непознато. Схватио сам да је још у младости био претерано осетљив и повучен. Живео је само за музику, иако је њоме почео да се бави врло касно, тек после завршених студија права. И тако је због претеране повучености, дуго остао у сенци Московског конзерваторија на коме је био професор. Тек 1876. година доноси му нешто ново и значајно.

(МУЗИЧКИ ПРЕЛАЗ)

НАДЕЖДА: Вама ћу да кажем, господине Рубинштајне, веома сам задовољна, заправо, одушевљена сам музиком господина Чајковског. Све поруџбине које сам затражила добила сам невероватно брзо.

РУБИНШТАЈН: Да, госпођо Фон Мек, Чајковски компонује и пише музику са исто толико спретности, са колико и потроши зарађени новац. Он спада у ону врсту људи који не цене новац, али им је новац потребан да би га игнорисали. Молим вас, његова плата на конзерваторијуму износи годишње 3000 рубаља, што би морало бити довољно за човека који живи сам, повучено, такоређи изоловано од друштва. Но, и поред тога Чајковски је вечито у материјалној кризи.

НАДЕЖДА: Господине Рубинштајне, ви знате да и ја живим усамљеним и повученим животом после смрти свога мужа, и да сам се посветила васпитању своје деце. Једино гајим велику наклоност према музици и томе остајем доследна. Срећом, довољно сам богата да могу приуштити себи задовољство и материјално помоћи онога за кога сметрам да заслужује моју помоћ. Желим да то буде Петар Иљич Чајковски, али бих претходно да знам на који он то начин троши новац кад му, како ви то кажете, вечито недостаје.

РУБИНШТАЈН: Ја не знам како да окарактеришем те склоности Петра Иљича: незрелошћу, детињаријом или неодговорношћу. Кад човек у 37. години до те мере не схвата вредност новца, него га подели кад га има... да, да, не чудите се, он је у стању да даје новац докле год га има, свакоме ко му се за то обрати! Па, молим вас.

НАДЕЖДА: Цењени господине, на свету још, срећом, има и таквих људи као што је Чајковски... тако племенитих и духом чистих! Нажалост, много нас је више недостојних да се критички осврнемо на особине дужне поштовања и дивљења.

РУБИНШТАЈН: Опростите, госпођо Фон Мек.

НАДЕЖДА: Но, да вас не задржавам преко мере, хтела бих још нешто да вас упитам: Да ли сте у могућности да господину Чајковском смањите број часова на конзерваторијуму? Он је за ових десет година рада оптерећен веома много. Знам да цео дан ради са студентима, а ноћу компонује.

РУБИНШТАЈН: Али, то је немогуће! Не постоји особа која би могла заменити Петра Иљича! Не знам да ли вам је познато да се без њега не би могао ни замислити рад Московског конзерваторијума!

НАДЕЖДА: Да, познато ми је! Свестрано сам се заинтересовала за личност тога талентованог композитора, па бих ја вас сада упитала: Да ли је вама познато стање здравља Петра Иљича?

РУБИНШТАЈН: Па, овај...

НАДЕЖДА: Чајковски је болестан. Човек тако истанчаног духа и преосетљивих нерава не може дуго радити таквим темпом каквим већ годинама ради.

РУБИНШТАЈН: Цењена госпођо, морам вас упозорити на неке ствари, које без сумње представљају суштину здравствених тегоба Петра Иљича. Он је незадовољан односом „Петорице“ према њему – Кјуј, Мусоргски, Бородин и Римски Корсаков, на челу са Балакиревим, боре се за победу националног смера у руској музици, а на неки начин замерају академизам и западњаштво нашој московској школи, односно Петру Иљичу Чајковском.

НАДЕЖДА: То је чисто формалистички однос! Знам, док „Петорица“ иду на спољни колорит, у коришћењу епских и легендарних народних елемената, Чајковски поседује способност откривања динамике процеса духовног живота човека. То је његов основни квалитет! Али зато никад не губи дубоку везу са Русијом, својом земљом. Ја то знам, већ одавно пратим његово стваралаштво.

РУБИНШТАЈН: О... овај... Изненађује ме, цењена госпођо, ваше тако добро познавање проблематике из нашег савременог света музике.

НАДЕЖДА: Да, захваљујем, а сада, господине Рубинштајне, не желим више да вас задржавам, размислите о моме предлогу. Ако се стање здравља Чајковског погорша, ја ћу му омогућити да напусти конзерваторијум и оде на лечење.

(МУЗИЧКИ ПРЕЛАЗ)

(УЛИЦА, КОРАЦИ, ЖАГОР, ГРАЈА ДЕЦЕ)

АНТОНИНА (ЗАДИХАНО): Опростите, опростите за тренутак, цењени професоре Петре Иљичу, нећу вас дуго задржати.

ЧАЈКОВСКИ: О, молим, изволите. Извините, ми се изгледа не познајемо?

АНТОНИНА: Ах, да... ја сам Антонина, Антонина Миљукова, ученица конзерваторијума.

ЧАЈКОВСКИ: Антонина! Збиља? Нисам вас тако замишљао: не толико лепу.

АНТОНИНА: Не будите свирепи, Петре Иљичу! Имате ли ви уопште срце? Прошло је већ неколико дана од како сам вам упутила последње писмо, а ви ми ништа не одговарате!

ЧАЈКОВСКИ: Смирите се, драга моја, скрећете пажњу пролазника.

АНТОНИНА: Зар је то уопште важно, зар је то важније од моје љубави према вама? Имајте милости према мени, Петре Иљичу. Лудујем за вама и молим вас за само мало пажње и разумевања и ви... ништа!

ЧАЈКОВСКИ: Али, забога, драга моја, ја не знам шта ви од мене очекујете! Толико сам окупиран својим радом да немам ни тренутка слободног времена. Ја ценим ваша осећања према мени и захвалан сам вам што сте баш мене изабрали за предмет своје пажње, али верујте, мила моја, да је нисам достојан!

АНТОНИНА: Заиста је бесмислено што се и сада, као и у писмима, трудите да ме одстраните, Петре Иљичу. То вам неће успети! Погледајте ме још једном, кажете да сам лепа! Верујте да то и други мушкарци примећују, али... то је узалуд! Ја волим само вас и никога више не желим да видим... и ... ако ме и даље будете игнорисали, ја... ја ћу себи одузети живот.

ЧАЈКОВСКИ: Али, за име бога, не претерујте!

АНТОНИНА: Ја сам поштена девојка, сиромашна али поносна, сама зарађујем и самостална сам, иако имам мајку.

ЧАЈКОВСКИ: Али, Антонина драга, ви сте врло мила и тако искрена девојка, само мени није јасно шта ви од мене очекујете? Ја сам исто тако сиромашан.

АНТОНИНА: Петре Иљичу, молим вас не говорите више о томе, ви сте добар и племенит човек, а то је довољно... и не заборавите да вас волим и да не могу без вас. Обећајте ми... чекаћу вас... сваког дана, сваке ноћи у својој малој соби. Преклињем вас! Обећајте ми!

ЧАЈКОВСКИ: Пст... смирите се! Обећавам, ето, обећавам, Антонина.